

OSMAN ÖZARSLAN • Hovarda Âlemi

OSMAN ÖZARSLAN 1977 yılında, Burdur'un Çavdır ilçesinde doğdu. İlkokulu burada okudu. İlkokuldan sonra, esnaflık ve işçilik yaptı. Sonraki yıllarda siyasi görüşlerinden dolayı bir süre hapis yattı. Tahliyesinin ardından ortaokulu ve liseyi Açık Öğretim'den tamamladı. 2005 yılında Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nü kazandı. 2010 yılında aynı okulun Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisansa başladı. Nisan 2015'te yüksek lisansını tamamladı. Osmanlıca ve İngilizce bilir. Değişik dönemlerde, siyasi gazetelerde, fanzinlerde, bloglarda ve internet sitelerinde, ideoloji, politika, kültür yapıları ve filmler üzerine incelemeleri, denemeleri ve eleştirileri yayımlandı. Yayımlanmış kitapları: *Kemalizm Sovyetler Sosyalizm* (Ceylan Yayınları, 2008), *Dekalog-Kemalist İlahiyat İçin Bir İlmihal* (Açılım Kitap, 2014), *Resmi İdeoloji ve Kemalizm* (derleme, Ceylan Yayınları, 2013), *Öncesi ve Sonrası ile 1915 İnkâr ve Yüzleşme* (derleme, Ütopya, 2013). Halen, bu kitabın da mekânı olan Burdur'un Çavdır ilçesinde yaşamakta ve Pamukkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doktora yapmaktadır.

İletişim Yayınları 2312 • Araştırma-İnceleme Dizisi 383

ISBN-13: 978-975-05-1972-7

© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2016, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Yağız Alp Tangün

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Deniz Karagül

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Merve Öztürk

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

OSMAN ÖZARSLAN

Hovarda Âlemi

Taşrada Eğlence ve Erkeklik

*Sevgili kızım Fatma Dilâ'ya ve
Nakiplerin en güceniği Neco'ya*

İÇİNDEKİLER

ŞÜKRANLAR	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	11
Teorik satıh	14
Saha	19
İKİNCİ BÖLÜM	
TAŞRA	23
Giriş	23
Argümanlar	27
Türkiye taşrasının tarihsel hikâyesi	29
Taşranın mekânları, taşranın insanları	36
Edebiyatın taşrası	37
Sinemanın taşrası, taşranın metropole taşınması	39
Münzevi sıkıntısından buhranın sıkıntısına	40
Sıkıntı: Depresyon mu, yaratıcılık mı?	42
Sıkılan modern insan: İlerlemenin peşinde	45
Avrupa'da sıkıntı	47
Modern sıkıntı ve eğlence üzerinden Türkiye taşrasının oluşumu	51

Türkiye’de modern eğlence.....	58
Taşra eğlencesi.....	60
Kırsalın geleneksel eğlenceleri.....	62
Kentlerdeki fazlanın taşraya ihracı.....	64
Sonuç.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERKEKLİK	67
Erkeklik çalışmalarının kısa bir özeti ve argümanlar.....	70
Erkekliğin harcama ile imali.....	74
Erkeği çileden imal etmek.....	75
Kadın bedeninden erkeklik imal etmek.....	78
Paralı.....	79
Hegemonya ve harcama.....	82
Erkeklik müzayedesi.....	89
Avcı ve imkânsız av.....	93
Belalı.....	100
Bir isim edinmek.....	103
Erkeklik performansı.....	106
Çakma belalı.....	108
Yakışıklı.....	112
Konsomatrisin bedenleri.....	114
Erotik beden ve gece hayatının inşası.....	115
Cinsel beden ve fazlanın imali.....	117
<i>Yakışıklı</i> : Kuruculuktan yıkıcılığa.....	120
Kadın alanının yıkılması.....	123
Proje sevgiliden maço erkeğe.....	124
Sonuç.....	125

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KONSOMATRİS	129
Argümanlar.....	131
Yoksulluk-iyiliğin ve kötülüğün ötesinde.....	133
Yoksulluğun neoliberal hali - enformelleşme ve borçluluk.....	134

Öznelliğın inşası	142
Senaryolar	144
Alkol savaşı	148
Hatırlamak	149
Patronaj ve cömertlik	150
İmitasyon beden ve konsomatris öznelliğın sınırları	152
Öznelliğın miadı	155
Sonuç	157
BEŞİNCİ BÖLÜM	
SONUÇ	159
Modernlik deneyimi olarak gazinolar	160
Teorik satıh alan çalışmasına karşı	161
KAYNAKÇA	168

ŞÜKRANLAR

Elinizdeki bu çalışma kitap haline getirilmeden önce Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'ne "Masculinities at Night in the Provinces" başlığıyla yüksek lisans tezi olarak sunuldu. Tahmin ettiğimden daha uzun bir zaman alan tezin yazılması, sunulması ve bu tezden yola çıkarak çalışmanın kitap haline getirilmesi sürecinde pek çok insanın bu çalışmaya katkısı oldu.

En baştan başlarsak, bu konuyu bana öneren ve yazmaya cesaretlendiren kişi sevgili hocam Nazan Üstündağ idi. Birlikte başladık ama onun sağlık sorunları birlikte tamamlamamıza müsaade etmedi. Kendisinin bu çalışmaya emeği ve katkısı büyüktür. Kaldığımız yerden Zafer Yenal ile devam ettik. Büyük bir sabırla benim yazdıklarımı okudu, eksiklerimi gösterdi, defalarca belki de aynı yanlışlıkları düzeltti ama güleç yüzünü benden hiçbir zaman esirgemedi, kendisi olmadan herhalde bu çalışmayı tamamlamak mümkün olmazdı. Bütün üniversite hayatım boyunca teorik maceramı en fazla etkileyen kişi herhalde Nükhet Sirman'dır, bu çalışmanın tez jürisine katılıp olumlu eleştirileriyle beni onur-

landırdı, kendisine müteşekkirim. Gene jürimin diğer hocaları Aybil Göker ve Cenk Özbay, eleştirileri ve düzeltmeleri ile bu tezin gelişmesine büyük destek sağladılar.

Bu çalışma belirli bir sürede yazılmış olsa da bu tezin yazılmasını sağlayan teorik birikim çok daha uzun yıllara dayanmaktadır. Üniversite hayatım boyunca kendilerinden çok şeyler öğrendiğim sevgili dostlarım Zeynel, Süleyman, Çınar, Fırat, Deniz, Sidar, Fati, Orko, Bilgesu, Can, Mustafa Emin, Genco, Ozan, Özge, Ezgi, Naz, Ersan ve Sarp'ın müşfik dostlukları bana bu süreçte de büyük güç verdi.

Saha çalışmam sırasında, en fazla Arap, Köroğlu, Bayburtlu ve Kopil bana destek oldular. Gece hayatını teorik olarak anlatıp, pratik olarak da gösterdiler. Gece hayatının asıl aktörleri olan konsomatrisler ve kabadayılar önceleri soğuk davransalar da niyetimi anladıktan sonra, benden sıcak sohbetlerini esirgemediler. Japon, Zalina, Gönül, Maka'ya müteşekkirim. Adil Abi'ye, İmpala Cihan'a, Süslü Şeref'e, Dimbil Ahmet'e, Bayırlı Şeref Enişte'ye, Ali Abi'ye ve artık aramızda olmayan gece hayatının kabadayıları, amcam İsmail Özarlan (Magirus), Deli Çoban (İbrahim Yaşın) ve Ali Altunoğlu (Sezon), Tanıl Bora ve İletişim emekçilerine teşekkür ediyorum.

Türlü dedikodular içerisinde böylesi bir çalışmayı sürdürmek kolay değildi, benim bütün arızalarımı olduğu gibi bunu da sineye çeken, anneme, babama, ağabeyime ve bilhassa eşim Seyhan'a müteşekkirim.

GİRİŞ

Çavdır, Burdur'a bağlı bir ilçe. Coğrafi olarak güneybatı Akdeniz'e, kültürel olarak Teke denilen yöreye bağlı. 1960'lar da kasaba ve belediyelik olan Çavdır, 90'ların başına kadar 2000 civarında nüfusu barındırdı; 1990 senesinde, Turgut Özal ilçe vasıflarına çok da uymayan bu kasabayı, birtakım siyasi kaygılarla ilçe yaptı; bu tarihten sonra, ticaretin hacmi ve nüfus biraz büyüse de Çavdır ilçesinin genel çerçevesi değişmedi. Şu anda ilçenin nüfusu 4.000'e ulaştı, yaklaşık 500 civarında memur, 250 civarında küçük esnaf, kalan nüfusun bir kısmı çiftçilik, bir kısmı da tarıma dayalı işçilik/işsizlik üzerinden geçimini sağlamaya çalışıyor.

Zaman zaman kimi sebeplerden dolayı, yaşadığım 3-4 bin nüfuslu taşra ilçesini terk etsem de dönüp dolaşıp doğduğum bu yere geldim. Ömrümün büyük bir kısmı burada geçti ve daha da geçecek gibi görünüyor. Bu çalışmanın en büyük avantajı hatta belki de sebebi, benim taşralı kimliğimin yanı sıra ailemin yapmış olduğu işlerin gece hayatıyla yakından temasıdır. Zira, ben doğduğum sırada, babam kamyonculuktan iflas etmiş bir nakliyecisi olarak taşrada bir meyhane

işletmeye çalışmaktaydı. Çok küçük yaşlardan itibaren, yaşamın ve fiziki durumumun el verdiği ölçülerde meyhanede babama yardım ettim ve gece hayatına ilişkin ilk gözlemlerimi bu sırada edindim.

Alevi-Türkmen kültürünün karakteristik özelliklerini taşıyan Teke yöresinin kültürel iklimi; alkol tüketimi, hovar dalık ve kumar gibi işleri erkeğin elinin kiri olarak hoş görür(dü). Bu iklimin sağladığı “hoşgörü” ortamında, Çavdır ve civarındaki meyhanelerde işler, 80’ler boyunca ve 90’ların ortalarına kadar mevsimlere ve hasada bağlı olarak yazın hareketli; kışın “olanına bereket” kabilinden sürdü gitti. Ne var ki, 90’lardan itibaren taşrada alkollü lokantalar iş yapmamaya başladı. Çünkü kimi meyhaneler, müşterilerin yanına müşteri kılığında konsomatris kadınlar oturtmaya başlamışlardı. Daha çok tercih edilen bu yeni “meyhaneler” yüzünden, bizimkine benzer işletmeler birer ikişer kapanıyordu, ki 92 senesi itibariyle biz de meyhaneyi kapatıp Antalya’ya taşındık. Aslında o dönemde ailemizin yaptığı işi değiştirmek zorunda bırakan değişiklikler, özellikle taşra hayatında ve eğlencesinde kimi ciddi değişikliklere ve dönüşümlere işaret etmekteydi.

İlk köklü değişim, mekânın işletme mantığında ortaya çıktı. Eskiden meyhanelerde, bira ya da rakı eşliğinde içkiye uygun mezeler tüketilir, fonda hafif bir müzik çalar ve “memleketin nasıl kurtulacağı, evdekilerin dırdırını, çocukların dersleri, hanenin borçları” vb. hakkında uzun uzun sohbet edilirdi. Bu akşamcılık kültüründe asıl önemli olan şey, muhabbet etmektir. Bu muhabbet erkekler arasında olur; zaten işletmeci, çalışanlar ve müşteriler arasında çok istisnai durumlar hariç kadın bulunmazdı. Denilebilir ki, meyhaneler erkeklerin mahrem kamusal alanlarıydı.

Ne var ki, meyhanelerden gazinolara dönüşen işletmelerde, ortama gürültülü bir müzik eşlik ediyor; kimse kimsenin

ne dediğini anlamıyor, hatta belki anlamak istemiyor; erkekler, bütün dikkatini masaya oturtulan konsomatris kadına veriyor, kadının masada oturmaya devam etmesi için yüksek miktarda paralar harcıyor ve bu esnada da konsomatris kadınları ayartmaya çalışıyorlardı.

Bu konunun benim için bir çocukluk hatırası değil akademik bir merak haline gelmesi; taşrada yaşanan değişiklikler, Antalya'ya göç etmek zorunda kalışımız ve gece hayatı çalışanlarının, özellikle kadınların, taşranın kamusal alanında sıklıkla ve daha çok sayıda görünmeye başlamaları üzerine işte tüm bunları birbirine bağlayan tarihsel kırılma anları hakkında düşünmeye başlamamın sonucudur.

2000'lerden sonra, önce internet kafelerde, arkasından kuaförlerde, arkasından kendi kullandıkları ve çoğunlukla neredeyse hurdaya dönmüş otomobillerinde ve son olarak da akşama müşteri ayartmak için çıktıkları taşra kahvehanelerinde okey masasının köşesinde otururken görmeye başladık konsomatrisleri.

Geçmişte Alevi-Türkmen kültürünün etkileriyle sol hareketin kurtarılmış bölgelerinden birisi olarak bilinen ama 90'lardan itibaren dinî cemaatlerin, 2000'lerden sonra da Gülen Hareketi ve AKP'nin yoğun müdahaleleriyle artık muhafazakâr olarak bilinen bir taşra bölgesi için aykırı sayılabilecek bu görünüşler, benim meseleye biraz daha dikkat vermeme neden oldu. Kadınların, onların peşinde memleket gezen erkeklerin ve gazinolarda servet tüketen müşterilerin hikâyelerini biriktirmeye başladım.

Bu meseleye dikkat kesildikçe ve hikâyeleri topladıkça, kadınların aslında bu taşra kamusal alanındaki aykırı görünülüğünün taşra hayatında, gece hayatının kadın ve erkek aktörleri arasında ve gece hayatının eğlence anlayışındaki ciddi değişimlerin bir sonucu olduğunu fark ettim. Meyhanelerden gazinolara doğru gerçekleşen dönüşümle birlikte,

eğlencenin yapısı, işletmenin yapısı, çalışanların profili ve hepsinden önemlisi gece hayatının müdavimi olan erkeklerin âlemciliğe yükledikleri anlam ve birbirleriyle ilişkisellikleri köklü bir değişime uğramış gibi görünüyordu.

Akademik çalışmamı taşra ve gece hayatının yapısı, öznelere (kadınlar, müşteriler, çalışanlar, işletmeciler) ve bu öznelere birbirleriyle ilişkisellikleri üzerine yapmaya karar verdim. Başka bir deyişle bu çalışmayı, taşranın gece hayatı ve bu hayatın aktörlerinin ilişkisellikleri, bu ilişkiselliklerin baş aktörleri (gibi görünen) erkekler ve onların kendi aralarındaki ilişkiler ve bu ilişkisellikleri yöneten, çekip çeviren kadınlar ve tüm bu aktörlerin Türkiye'nin bir taşrasında ve Türkiye tarihinin biranında ortaya çıkış biçimleri üzerinden yürütmeye çalıştım.

Teorik sath

İlk olarak tüm bu ilişkisellikleri karşılaştıran, kuşatan, üreten ve kısıtlayıp genişleterek şeklini veren taşra mekânının, yakın Türkiye tarihinin bu döneminde hangi anlama gelebileceği üzerine düşünmeye çalıştım. Taşra tarihsel olarak pek çok biçimde üretilmişti (sürgün yeri, memleket, geri kalmışlık, yobazlık vb.), ama bilhassa bu çalışmanın mülakatlarında en fazla karşılaşıldığı biçimiyle, taşra kırsalla ilişkili bir coğrafya parçası olmanın ötesinde sıkıntı duygusu ile ilişkili (*burada ne yapılır ki, burası çok sıkıcı*) bir hissiyat biçimine işaret ediyor gibiydi. Dolayısıyla bir hissiyat olarak taşra, yalnızca taşranın merkeze ulaşamayan kırsalını değil, kentlerin metruk ve klostrufobik alanlarını da kapsamaktaydı.

Taşranın klostrufobik bir sıkıcılık üzerinden ele alınması, akademik olarak çok yapılmış bir şey olmasa da sinema ve edebiyat bu alanda da akademinin önüne geçmiş ve metruk alanlarda yaşanan çıkışsızlık duygusu, Zeki Demirkubuz'un

(1997, 2001, 2006) ve Nuri Bilge Ceylan'ın (2002, 2006) kimi filmlerinde, Ahmet Hamdi Tanpınar (2001) ve Yusuf Atılgan'ın (2007) kimi eserlerinde ve Nurdan Gürbilek (2010) ve Asuman Suner'in (2006), taşra imgesini sinema ve edebiyatta takip eden kimi denemelerinde ele alınmıştır.

Taşrayı ve onun gece hayatı üzerinden şekillenen ilişkilerini sıkıntı üzerinden ele almaya karar verdikten sonra, geldiğim noktada başka bir problemle yüzleşmem gerekti. Taşra sıkıntı demekse, sıkıntı n'olaydı?

Şimdilerde insanın kendisini eğlendirecek bir şey bulmadığı zamanları anlatmaya yarayan sıkıntı durumu, geçmişte ve modern zamanların başlangıcında başka anlamlara da gelmişti. Örneğin, kimi düşünürlere göre, sıkıntı geçmişte insanın kendisini tekâmül ettirebilmesi için bir imkândır (Nietzsche, 1996; Benjamin, 2002) ve bu bakımdan sıkıntı özellikle Ortaçağ'da ruhbanların ve aristokratların bir ayrıcalığıdır (Svendsen, 2005). Sıkıntının taşraya ihraç edilmesi ise David Harvey'e (2003) göre endüstriyel kapitalizm sonrası, modern şehirlerde, bilhassa Paris'te yaşanan kentlilik ve kentli eğlencesi deneyimlerinin ardından gerçekleşmiştir. Modern hayatın eğlence teknolojileri ve piyasalaştırılmış endüstriyel eğlenceler, taşra hayatını sıkıcılığa tahvil ederek, orayı zaten ahlâki açmazlarından ve ruhani sıkıntılarından dolayı intihar edecek olan Madam Bovary'lere terk etmişlerdir (Harvey, 2003). Böylelikle eğlence, zamanı metalaştırabilen eğlenceler ile eşitlenirken, sıkıntı da bütün kemaliyet (münzevilik, inziva vb.) imkânlarından arındırılarak som buhran anları olarak yeniden üretilmiştir.

Her ne kadar taşra ile sıkıntının eşitlenmiş olması özellikle Türkiye için yakın zamanın bir üretimi gibi görünse de sıkıntı ve taşra arasındaki ilişki kapitalist modern eğlence piyasasının ortaya çıkışıyla akrandır. Bu eşitlenme iki biçimde gerçekleştirilmiş gibi görünmektedir: Ya taşranın eğlen-

ce piyasasına meta olması mümkün görünmeyen geleneksel eğlenceleri tarihin dışına itilmiş, kalanlar da modern eğlence biçimlerine uyarlanarak piyasaya devşirilmiş ya da sıkıntı bütün felsefi-sosyolojik varoluş bağlamlarından ve imkânlarından kopartılarak eğlencesizlikle eşitlenmiştir. Böylelikle, taşra-sıkıntı eşitlenmesini anlaşılır kılmak için, taşrayı kuran sıkıntıyı ve sıkıntıyı olumsuz bir durağanlıkla eşitleyip taşraya ihraç eden tarihsel dönüşüm noktalarını, bilhassa kapitalist modernliğin eğlence teknolojileri ve piyasaları üzerinden ele almak gerekmektedir.

Bir duygu olarak taşranın ve bir coğrafya parçası olarak sıkıntının, erkeklik ile yakından alakası var. Öncelikle Yıldırım Türker'in (2004) dediği gibi sıkıntı erkekliğin kronik rahatsızlıklarından birisi. Zira, erkeklik bir kimlik olarak diğer kimliklerden daha fazla kamusal alana ve bu alanın performatif kullanımına ihtiyaç duyuyor (Butler, 1993). Modern eğlence piyasasının tanımlı kamusallığının dışında kalan taşralı erkekler haliyle sıkılıyorlar ve sıkıntularından kurtulmak için onlara bir modernlik deneyimi ve sıkıntıyı askıya alma imkânı vaat eden (taşra) gece hayatına devam ediyorlar.

Ne var ki gazino-gece hayatındaki erkeklik performansı; Mustafa Kemal'in Çankaya'daki efsane rakı sofralarının arketipinden üretilmiş olan, erkekler arası mahremiyet, muhabbet, sekülerleşme, kamusallaşma, siyasallaşma demek olan meyhane akşamcılığına ait bütün adabımuâşereti, kültürü ve ritüelleri derin bir erozyona tabi tutmuş gibi görünüyor. Akşamcılığın temelinde yatan muhabbet-dertleşme-siyasallaşma seansları, gazino hayatının gürültülü müziğinin altında kalmışa benziyor; bir tür yoldaşlık demek olan, pek çok aşkın anlamlar yüklenen¹ akşamcı dostluğu yerini, er-

---

1 Atatürk bile Cumhuriyet'i Çankaya'da rakı, leblebi ve çakırkef dostlar ile kurmadı mı?

kekler arasında kadını avlamak için sürdürülen bir rekabete bırakmış... Dolayısıyla taşra gece hayatının erkeklerini artık akşamcılık, âlemcilik başlıkları altında ele almak imkânsız gibi görünüyor; bu yüzden takip eden sayfalarda, taşra gece hayatının erkekleri *paralı*, *belalı* ve *yakışıklı* tipolojileri üzerinden ele alındı. Her tipoloji, gece hayatının bir açmazına işaret eden bir semptom etrafında şekillendirildi.

Simmel'in yaptığı kategorizasyondan esinlenerek oluşturmaya çalıştığım bu tipolojiler (2009) bir yandan taşra gece hayatının semptomları, diğer taraftan da konsomatrislerin merkezinde durduğu gece hayatı ilişkiselliklerinde erkeklerin kadınlara karşı belirli bir pozisyonda ve birbirlerine karşı da belirli bir mesafeyi sürekli teyakkuz halinde korumaya çalışarak inşa etmeye çalıştıkları erkeklik rolleri.²

İlk tipoloji olan *paralı*, gece hayatı terminolojisinde zenginden ziyade, para harcamayı bilen cömert kişi manasında kullanılıyor. Bu tipoloji gece hayatının finansörü olsa da çoğunlukla, uğruna bütün servetini tükettiği, borç batağına sürüklendiği, rezil ve zelil olduğu kadınla birlikte bir gece geçirmek bir kenara, bir öpüşüne bile mazhar olma bahtiyarlığını yaşayamadan iflas edip gece hayatının dışına düşer.

Ben *paralı* tipolojisini, erkekliğin en önemli nosyonlarından olan, harcama ve harcamayı statüye dönüştürmeye çalışan erkekler arası mücadele yarışı üzerinden ele almayı denedim. Bu statü mücadelesini, George Bataille'in (1989)

---

2 Bu ilişkileri ve erkeklikleri belirli başlıklar altında tasnif etmeye çalışırken, piyango satıcılığı yapan ve haliyle geceleri gazino ve meyhaneleri de gezen ve çalıştığım teze karşı her daim meraklı olan dayım Naci Eryılmaz'ın bu ilişkisel tasnif konusunda bana büyük yardımı oldu. Gene mekânlara devam eden erkekler hakkında konuştuğumuz bir akşam bana şöyle dedi, "Bir kadının hayatında üç erkek bulunur: Kadın birincisinin parasını yer, yani kadın bunu siker buna *paralı* denir, ikincisi kadının parasını yer yani bu kadını siker ona *yakışıklı* denir, üçüncüsü ise kadının peşinde memleket gezer, kadın kendisini buna korutturur, o kadının her türlü derdini belasını çözer, gerektiğinde ölür, öldürür; ona da *belalı* denir."

harcama (“expenditure”), Marcell Mauss’un (1967) *hediye ve potlaç* çözümlemesi ve Baudrillard’ın *erotizm* analizi ile daha anlaşılır kılmaya çalıştım.

Belalı denilen tipoloji ise müşteri değil, daha ziyade bir konsomatrisin peşinde ömrünü tüketen, yerine göre garsonluk, yerine göre fedailik yapan erkektir. Bu erkeklerin hikâyelerini, genel baskın erkeklik (“hegemonic masculinity”) teorisinin en önemli alt başlıklarından birisi olan çilekeşlik yoluyla erginleşmenin bir biçimi olarak değerlendirmeye çalıştım.

Benim *yakışıklı* dediğim tipoloji ise gece hayatının ilişki-selliklerinin ortaya çıkardığı bir yan etki. Aslında gece hayatının bir aktörü olmayan ama gazinolara periferi işletmelerde çalışan (otel resepsiyonu, lokanta garsonu, taksici, gazi-no bulaşıkçısı vb.) silik sıradan insanlar kendilerinin dışında gelişen kimi iktidar mücadelelerinin sonucu olarak oyuna dahil ediliyorlar. Onların sıradanlıkları, ne paralı ne de kabadayı oluşları, yani diğer erkeklere göre *eksik* oluşları aslında onların fazlalıkları. Bu sıradan insanları gece hayatının oyunlarına dahil edenler gece hayatında boğulmuş, aşırı erkeklik performanslarından bıkmış kadınlar, bu sıradan erkeklerin eksikliklerindeki boşlukta kendileri için bir nefeslenme ve intikam alanı yaratmaya çalışıyorlar. *Yakışıklı*nın bu silikliği, sıradanlığı, iddiasızlığı, konsomatris kadının yaşanmamışlıklarını, istediği gibi şekillendirebileceği deneyimsiz bir sübyanda deneyimlemek için büyük bir keyif alanı açıyor. Ta ki *yakışıklı* da konsomatris kadından “erkek” olmayı öğrenene değin.

Taşranın eğlence hayatında gözlemlenen kültürel ve demografik değişimler aslında, neoliberal dönüşümün tetiklediği büyük kırılmanın yarattığı lokal bir yan etkiden başka bir şey değil. Bu değişim, Türkiye versiyonunun sarstığı geleneksel aile ve kırsal toplumun çözülmesiyle yakından ala-

kalı gibi. Geleneksel kırsal ailenin çözülmesi, yoksullaşma, borçluluk ve enformelleşme gibi neoliberal dönüşümün yıkıcı etkileri, Türkiye’de yaşanan dönüşümün dolaysız sonuçlarını oluşturmaktadır. Tüm bu süreçler sonucunda, gece hayatı hiç olmadığı kadar çok sayıda yoksul kadını gayri meşru bir şekilde istihdam edebildi. Dolayısıyla, son bölümde, konsomatrisliği, öncelikle yoksulluğa çare kabilinden bir meslek, ardından da sınırları olan bir öznellik olarak değerlendirmeye çalıştım.

Saha

Saha çalışmasını yürütürken görüştüğüm kişileri, gece hayatının asıl öznelere olan müdavimler, işletmeciler, konsomatrisler, gazino fedailer, garsonlar ve işletmeciler arasından seçtim.

Çalışmayı küçük bir taşra ilçesinin gece hayatı öznelere üzerine sürdürüyor olmam zaten benim de kullanmayı çok sevmediğim niceliksel çalışma koşullarını ortadan kaldırıyordu. Bir de niyet olarak ben zaten yaptığım çalışma boyunca sayısal ve istatistiki birtakım sonuçlara ulaşmak yerine, gündüzden bakınca oldukça anlamsızmış gibi görünen gece hayatının ritüellerine, öznelere mental dünyalarına ve ilişkiselliklerine temas etmek istiyordum. Bu bakımdan niyet, saha çalışmamın sınırları ile tevafuk etti ve çalışmayı sürdürürken temelde niteliksel çalışma yönteminin temel prensiplerine sadık kaldım.

Bununla birlikte, niteliksel çalışma yöntemini kullanmış olsam da ulaşmaya çalıştığım insanlara ulaşmam hiç de kolay olmadı. Kendi hemşerilerim olan gazino müdavimi erkekleri, çocukluk arkadaşlarım olan âlemcileri ve akrabadan gençleri müstesna tutarsak, özellikle işletmeciler, gazino fedailer ve konsomatrislerle konuşmak hiç de kolay olmadı.